

ОБҐРУНТУВАННЯ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ JUSTIFICATION OF THE MODEL FOR TRAINING FUTURE TEACHERS

У роботі встановлено, що прокрастинація – схильність до постійного відкладання важливих і неприємних справ на потім, негативні наслідки якої виражаються у зниженні успішності та продуктивності особистості, – в реаліях сьогодення стала актуальною проблемою студентства. Отже, виникає необхідність пошуку нових методів для підвищення академічної успішності та якості знань здобувачів вищої освіти, а звідси – її рівня фахової компетентності випускників закладів вищої освіти. Спроєктувавши теоретичну модель послаблення і подолання феномену прокрастинації, ми припустили, що залучення здобувачів педагогічних спеціальностей до професійної діяльності для зниження зволікань має відбуватися на ґрунті низки педагогічних умов, серед яких першочерговими є належне матеріально-технічне та методичне забезпечення; поетапність у плануванні освітньої діяльності; створення єдиного навчально-методичного середовища; наявність комплексу відповідних навчальних дисциплін; забезпечення сприятливого мотиваційного супроводження, що має на меті перетворення зовнішніх стимулів у внутрішні, використання фасилітації. Розроблену модель підготовки здобувачів педагогічних спеціальностей було впроваджено в навчально-виховний процес і перевірено її дієвість. За 3 навчальні роки (2017–2019) було опитано студентів другого курсу однієї вікової категорії (17–18 років) денного відділення Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «ДДПУ». Внаслідок її застосування відбулися зростання успішності та якості знань здобувачів і позитивні зміни в результатах комплексних кваліфікаційних іспитів. Оптимізувавши освітній процес на засадах педагогіки на ґрунті дидактичних принципів детермінованості, систематичності, диференційованості, варіативності, інтегративності та інтерактивності навчального процесу, а також сприятливого мотиваційного й емоційного супроводження, ми знизили прокрастинацію, підвищили активізацію навчально-пізнавальної діяльності, чим досягнули зростання академічної успішності та якості знань здобувачів вищої освіти,

рівня фахової компетентності випускників закладів вищої освіти.

Ключові слова: прокрастинація, здобувачі вищої освіти, модель підготовки, навчально-пізнавальна діяльність, академічна успішність, фахова компетентність.

The following research states that procrastination has become the students' problem of the day. It is the inclination to constant postponing of important and unpleasant tasks and its negative results lead to the decrease of individual success and productiveness. Thus there outcomes the necessity to search new techniques for overcoming the procrastination in order to rise the students' academic success and knowledge quality, as well as the level of graduates' professional competence. The project of theoretical model of weakening and overcoming procrastination technique has enabled our supposition that students' professional inclusion must meet a series of pedagogical demands. Firstly, it is the appropriate technical supply and methodology; secondly, it's the coherence of planning educational activities; thirdly, it is working out sole educational surroundings; fourthly, the availability of the necessary academic subjects; and finally, the maintenance of positive psychological climate, which helps motivate and facilitate. The experimental model of training of candidates for pedagogical specialties was worked out and implemented in the educational process of Horlivka Institute for Foreign Languages of SHEI "Donbas State Pedagogical University". The model of training showed its effectiveness. Since 2017 to 2019 second-year students of the same age category (17–18 years old) were surveyed. The research has stated the increase of students' academic success and knowledge quality together with positive changes in the results of complex qualification examinations as the outcome of the overcoming procrastination technique. The improvement of educational process based on pedagogical principles of determination, system approach, differentiation, variation, integration and interaction, as well as emotional support and motivation, which resulted in overcoming procrastination, the increase of students' cognitive activity.

Key words: procrastination, higher education students, model of training, cognitive activity, academic success, professional competence.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2019.21.2-35>

Несторук Н.А.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
та методики викладання
Горлівського інституту іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Навчально-виховний процес закладів вищої освіти є багатовимірним і спрямованим насамперед на формування висококваліфікованих фахівців: мобільних, активних, творчих, здатних до використання новітніх акмеологічних технологій, спроможних до фахового розвитку і власного неперервного саморозвитку в умовах сучасності як фактору успіху сучасної людини. Але на заваді цим якість може стати таке психологічне явище, як прокрастинація, що позначається не тільки на психофізіологічному стані здобувача, його особистості, а й на якості, успішності навчання, а надалі – й на рівні фахової компетентності випускників взагалі. Інновації та інформаційні технології, не хежтуючи

маскуванням і викривленням під лозунгом «зробимо наш світ кращим», дедалі частіше пропонують нам вирішення вигаданих проблем, залишаючи в тіні реальні проблеми людини, піднімаючи планку «розвинутого суспільства», роздуваючи і без того гнітючу фрустрацію [3, с. 5] в житті особистості. Схильність до постійного відкладання важливих і неприємних справ на потім, негативні наслідки якої виражаються у зниженні успішності та продуктивності особистості, в реаліях сьогодення стала актуальною проблемою студентства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Прокрастинація має міждисциплінарне значення і є предметом досліджень багатьох науковців у сфері педагогіки, психології, соціології та

філософії. Найбільший внесок у дослідження цього феномену внесли такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як Н. Фьоре, А. Менегетти, Н. Мілграм, Л. Палладино, Т. Рубін, С. Соболева, Т. Мотрук, Я. Варваричева, О. Фролова, Л. Карамушка, В. Лугова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас теоретичний аналіз наукових праць свідчить, що на сучасному етапі розвитку педагогічної науки (як форми буття культури) не розроблено механізмів науково обґрунтованого відбору змісту підготовки майбутніх педагогів при опануванні фахово зорієнтованих дисциплін, що підвищить академічну успішність і якість знань здобувачів вищої освіти, а звідси – й рівень фахової компетентності випускників закладів вищої освіти.

Мета статті полягає у презентації дидактичної моделі підготовки здобувачів педагогічних спеціальностей та обґрунтуванні змісту підготовки майбутніх педагогів при опануванні фахово зорієнтованих дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Для досягнення мети використано сукупність взаємопов'язаних наукових методів, що відбивають діалектичну єдність теоретичного й емпіричного рівнів пізнання: теоретичні – аналіз навчально-нормативних джерел, психолого-педагогічної й спеціальної літератури, фахових публікацій із метою узагальнення, систематизації, порівняння та зіставлення різних поглядів на дослідження; синтез, порівняння, узагальнення, системного підходу; емпіричні – анкетування, тематичного опитування; педагогічне спостереження для з'ясування динаміки змін; педагогічний експеримент для перевірки ефективності впровадження в навчальний процес розробленої дидактичної моделі підготовки здобувачів педагогічних спеціальностей; статистичні – для якісного та кількісного аналізу результатів педагогічного експерименту.

У ході опрацювання мети дослідження було отримано такі результати:

1. Встановлено, що прокрастинація – зволікання, відкладання важливих справ на потім – стала актуальною проблемою сьогодення. Також виявлено причини її виникнення, зокрема тривожність, стрес, страхи невдачі, успіху, втрати контролю над ситуацією, надмірного відособлення тощо. З'ясовано фактори, які впливають на появу цього феномену, серед них: відтермінування винагород; недостатня мотивація; необхідність взаємодії з людьми, котрі викликають негативні емоції; перфекціонізм; умови навчального процесу, які провокують прокрастинацію, а саме: нудні, рутинні, неприємні завдання, тривалий термін їх виконання, нав'язаність завдань ззовні. Єдиним шляхом зниження рівня цього феномену є формування внутрішньої мотивації за наявності сприятливих умов.

2. На основі студіювання практики підготовки майбутніх педагогів обґрунтовано, що цілком логічно вважати прокрастинацію одним із проявів захисних реакцій організму на зовнішні подразники, які слугують для збереження психічної та емоційної рівноваги. Для подолання прокрастинації нами пропонуються такі рішення:

1) Доцільне і своєчасне використання принципів педагогічного процесу. Систематичне застосування цих принципів є одним із основних чинників запобігання прокрастинації у здобувачів вищої освіти. Наприклад, принцип систематичності та послідовності – якщо викладач його використовує, то матеріал засвоюється студентами повністю, зберігається логічна послідовність між його частинами, практичні вправи та поточний контроль сприймаються як логічне завершення навчання. Ризик виникнення ускладнень мінімальний. Постійне звернення до принципу зв'язку науки із життям, використання принципів науковості й доступності у викладанні професійно-орієнтованих дисциплін, принципів детермінованості, систематичності, диференційованості, варіативності, інтегративності та інтерактивності навчального процесу дасть можливість кожному випускнику закладу вищої освіти педагогічних спеціальностей бути успішним у своїй майбутній професійній діяльності.

2) Впровадження сучасних приладів для обробки даних у процесі навчання. Науково-технічний прогрес не стоїть на місці та пропонує нам нові прилади й обладнання. Їх використання значно прискорює швидкість обробки даних і робить зручнішим процес навчання. Наприклад, програми для створення електронного простору в межах закладу вищої освіти, програми для дистанційного навчання, електронні класи, відеолісти, соціальні мережі.

Прокрастинація піддається попередженню, зокрема техніками принципів педагогічного процесу, які є ефективними засобами для набуття вмінь і навичок навчання, самоорганізації, професійної та особистісної самореалізації тощо [4; 5]. На наш погляд, треба звернути увагу викладачів на динамічність і цілісність процесу навчання та виховання, ретельно готувати матеріал для здобувачів освіти, насичуючи його цікавими завданнями та сучасними засобами навчання, проводити тренінги з формування у здобувачів вищої освіти вмінь і навичок ефективного навчання.

Для вирішення завдання роботи з педагогічної проблеми нами був здійснений моніторинг ефективності шляхів і засобів зниження прокрастинації та активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти. За 3 навчальні роки (2017–2019) було опитано студентів другого курсу однієї вікової категорії (17–18 років) денного відділення Горлівського інституту іноземних мов

ДВНЗ «ДДПУ». Для спрощення обробки даних анкетування відповіді на всі питання були простими – «так», «ні», «не знаю». Анкета містила десять запитань, наприклад:

2) «Чи докладаєте ви значних зусиль, щоб опанувати необхідні знання?»;

3) «Бажаєте ви поліпшити свої знання?»;

5) «Чи завжди ви виконуєте додаткові домашні завдання, що не перевіряються і не оцінюються викладачем?» тощо.

Результати опитування дали можливість зробити такі висновки (щодо пунктів 2, 3, 5):

2. Більшість здобувачів вищої освіти вважає, що ретельно ставиться до навчання (58%), і це практично збігається з даними звітів викладачів про якість навчання, що, на нашу думку, свідчить про їх реальну самооцінку.

3. 42% здобувачів вважають за необхідне підвищити якість своїх знань, але 22% не поділяють цю думку, 36% не можуть дати однозначну відповідь, і це свідчить про те, що деякі здобувачі вищої освіти не знають, як будуть використовувати отримані під час навчання знання і навички у подальшій професійній діяльності.

5. 50% респондентів несумлінно ставляться до виконання домашнього завдання, що свідчить про необхідність розробки нових форм організації самостійної роботи та змісту завдань, які максимально наблизять здобувачів вищої освіти до реальних умов освітнього процесу.

В узагальненому вигляді завдання можуть мати такий вигляд:

1) Виконайте проект-презентацію з теми: «Принципи та правила педагогічного процесу і приклади їх реалізації на уроках з української мови і літератури» (10–13 слайдів) (приклади реалізації здобувачі вищої освіти обирають за фахом).

2) Скласти термінологічний словник за змістовним модулем за темою.

3) Скласти тези за темою «Оптимізація навчально-виховного процесу сучасного навчального закладу: інструментарій» або «Концепція форм і методів сучасних технологій навчання»; «Чинники мобінгу й булінгу та шляхи запобігання в закладах освіти» або «Психологічні особливості професійних деформацій в педагогічній діяльності: шляхи подолання» тощо.

Завдяки науковим пошукам і доробкам, на основі обґрунтованої дидактичної моделі підготовки здобувачів педагогічних спеціальностей, спираючись на низку виділених чинників і досвід організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти, нами розроблені (й апробовані в умовах реального навчального процесу) комплекс практичних рекомендацій і навчально-методичні матеріали [1; 2], що використовувалися здобувачами вищої освіти при підготовці до практичних і семінарських занять, заліків та іспитів, для вико-

нання домашніх завдань, у процесі самоосвіти, написання рефератів, курсових робіт, тез доповідей, статей, а також викладачами при укладанні завдань для самостійної роботи здобувачів вищої освіти, для проведення поточних контрольних заходів, при підготовці матеріалів лекцій, методичних розробок тощо. Специфікою практичних рекомендацій і навчально-методичних матеріалів є те, що завдання враховували студентоцентроване навчання за індивідуальною освітньою траєкторією.

Спроектувавши дидактичну модель підготовки здобувачів педагогічних спеціальностей, ми припустили, що залучення майбутніх педагогів до професійної діяльності для зниження зволікань має відбуватися на ґрунті низки педагогічних умов, серед яких ми першочерговими вважаємо належне матеріально-технічне та методичне забезпечення; поетапність у плануванні освітньої діяльності; створення єдиного навчально-методичного середовища; наявність комплексу відповідних навчальних дисциплін; забезпечення сприятливого мотиваційного супроводження, яке має на меті перетворення зовнішніх стимулів у внутрішні, використання фасилітації [6], що передбачає не просто допомогу здобувачу вищої освіти у досягненні цілей, а й створення необхідного емоційного фону діяльності. Але основною педагогічною умовою є застосування таких дидактичних принципів, як: детермінованість, систематичність, диференційованість, варіативність, інтегративність та інтерактивність навчання. За таких умов досягається оптимально-ефективне освітнє середовище сучасних вищих навчальних закладів, підвищується рівень професійної компетентності педагогічних фахівців і якість їхньої підготовки до професійної діяльності, що дає змогу випускникам закладів вищої освіти бути затребуваними на сучасному ринку праці, задовольняючи різноманітні запити споживачів освітніх послуг.

3. Розроблену дидактичну модель підготовки здобувачів педагогічних спеціальностей було впроваджено в навчально-виховний процес і перевірено її дієвість. З метою аналізу групової динаміки було порівняно успішність і якість навчання за три останні навчальні роки 2017–2019 рр. Виявлення факту зниження прокрастинації проводилося на основі порівняння даних результатів успішності та якості знань здобувачів вищої освіти поточного і попереднього зрізів до впровадження дидактичної моделі підготовки здобувачів педагогічних спеціальностей і в період її застосування. Внаслідок її застосування відбулися зростання успішності та якості знань здобувачів і позитивні зміни в результатах комплексних кваліфікаційних іспитів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше розроблено дидактичну модель, в основу якої покладено комплекс складників, що

в сукупності своїх зв'язків визначають модель підготовки фахівців педагогічного профілю, спрямовану на послаблення і подолання феномену прокрастинації; уточнено сутність поняття «прокрастинація» та цільові орієнтири, технологічні складники підготовки майбутніх педагогів відповідно до особистісно-орієнтованої парадигми освіти; удосконалено зміст і методичне забезпечення підготовки майбутніх педагогів при викладанні професійно орієнтованих дисциплін, завдання яких відповідають типовим задачам професійної діяльності фахівця. Практична значущість дослідження вмотивовується тим фактом, що внаслідок наукового пошуку на основі розробленої дидактичної моделі підготовки майбутніх педагогів створено й впроваджено в систему професійної підготовки словник та інші навчально-методичні матеріали, які підвищили рівень підготовки здобувачів вищої освіти в майбутній професійній діяльності та можуть бути використані у процесі підготовки здобувачів педагогічних спеціальностей у вищих закладах освіти і педагогічних коледжах.

Висновки. Презентована дидактична модель підготовки майбутніх педагогів дозволила оптимізувати освітній процес на засадах педагогіки на ґрунті дидактичних принципів, а також сприятливого мотиваційного й емоційного супроводження, чим понизила прокрастинацію та досягла активізації навчально-пізнавальної діяльності, підвищивши академічну успішність і якість знань здобу-

вачів вищої освіти, рівень фахової компетентності випускників закладів вищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти з дисципліни «Педагогіка»: для здобувачів денної та заочної форм здобуття освіти пед. спец. / уклад. : Н.А. Несторук, Л.В. Кокоріна. Слов'янськ : Вид-во Б.І. Маторіна, 2019. 78 с.
2. Словник педагогічних та психологічних термінів : для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм здобуття освіти пед. спец. / уклад. : Н.А. Несторук, Л.В. Кокоріна. Слов'янськ : Вид-во Б.І. Маторіна, 2019. 131 с.
3. Сухенко Я.В. Подолання кризових ситуацій в освітньому середовищі : Методичні рекомендації / укладачі Я.В. Сухенко, Н.О. Лук'яненко. Полтава : ПОІППО, 2007. 16 с.
4. Черненко В.В. Профілактика прокрастинації у студентів ВНЗ на засадах педагогіки. *Нариси досліджень молодих науковців у галузі гуманітарних наук* : збірник наукових праць : у 2 т. Бахмут : ГІІМ, 2019. Т. 2. С. 206–208. URL: <http://forlan.org.ua/> (дата звернення: 15.01.2020).
5. Черненко В.В. Феномен прокрастинації поглядом педагогіки. *ПРОГРАМА II Всеукраїнського скайп-семінару студентів та молодих учених «Складні питання гуманітарних дисциплін», 23 травня 2019 р.* С. 37. URL: <http://forlan.org.ua/> (дата звернення: 16.01.2020).
6. Dignen B. Facilitation: Bringing out the best. *Business Spotlight*. 2008. № 1. P. 50–56.